

Prioriteiten voor klimaatbeleid in regeerakkoord 2021 volgens het Milieunetwerk GroenLinks en PvdA Duurzaam

2-3-2021

- 1. Naar een duurzame landbouw**
- 2. Eerlijke klimaatheffing en subsidie – De weg naar de energietransitie**
- 3. Rechtvaardig verduurzamen woningvoorraad**
- 4. Naar een klimaataanpak gestoeld op (investerings in) brede welvaart en internationale solidariteit**

Naar een duurzame landbouw

Opstellers nota: Chris Peeters, Bas Roels

Wat staat er in de verkiezingsprogramma's, overeenkomsten en verschillen:

Zie paragraaf 5.5 van het PvdA-verkiezingsprogramma

... PvdA: (in 5.4.)

Vijftig procent stikstof reductie in 2030.(...). Om de noodzakelijke omslag naar natuur-inclusieve kringlooplandbouw in combinatie met de bijbehorende emissiereductie in 2030 te voltooien, wordt een goedgevuld **transitiefonds** gecreëerd en wordt depositie van de boer in de keten versterkt. Dit transitiefonds wordt gevuld door alle actoren in het landbouwsysteem: de overheid, de banken, de supermarkten, de consumenten en de boeren. De veestapel krimpt in en we brengen de landbouwsector weer terug in balans (zie paragraaf 5.5).

(in 5.5.)

Plattelands akkoord voor Nationaal Strategisch Plan. Boeren, milieuorganisaties, overige bedrijven in de voedselketen en overheden schrijven samen een Nationaal Strategisch Plan voor de ontwikkeling van het platteland, waarbij van natuurinclusieve landbouw gestimuleerd wordt en boeren een nieuw perspectief krijgen met eerlijke, hogere prijzen.

De PvdA heeft het niet over een nationale CO2-heffing. Wel: We stoppen alle subsidies voor fossiele brandstof.

GroenLinks: "We voeren een CO2-belasting in die bovenop de huidige Europese heffing komt. ...We introduceren de CO2-belasting bij de grote vervuilende bedrijven en breiden deze daarna uit naar andere sectoren, zoals transport en landbouw."

PvdA; 'Er komt voor veehouderijen een actief uitkoopbeleid'.

GroenLinks: pag. 27. 1: 'We streven naar een halvering van de veestapel in 2030'.

PvdA: minder veevoer importeren, verbod gebruik pesticiden, steun voor natuurinclusieve landbouw.

GroenLinks: afbouw van bestrijdingsmiddelen, we ontmoedigen het gebruik van krachtvoer uit het buitenland, steun voor natuurinclusieve landbouw.

PvdA: Steun voor boeren die overstappen op duurzame landbouw.

GroenLinks: Stevige financiële ondersteun voor overschakelende boeren.

PvdA: Plattelandsakkoord voor Nationaal Strategisch Plan.

GroenLinks: We geven boeren meer financiële waardering voor ecosystemendiensten.

Voorstel in zijn kern:

- De landbouwtransitie mag niet ten koste gaan van de boer, met maatwerk wordt gekeken hoe de transitie eerlijk en sociaal in te richten en zodat er aan het einde een beter perspectief op het bestaan als boer in Nederland gloort, goed betaald met eerlijk, schoon en gewaardeerd werk.
- Stel als rijksoverheid i.s.m. andere overheden met het beschikbare geld een transitiefonds in met niet alleen geld maar ook mandaat om actief regie te voeren op grond en opkoop/herverdeling van dierrechten en agrariërs actief van advies te voorzien om een persoonlijk toegesneden plan te maken. Het dit jaar af te ronden Nationaal Strategisch Plan

(ter invulling van het Europese Landbouw Beleid) wordt een akkoord met alle ketenpartijen en allemaal leveren ze een eerlijke bijdrage aan de transitie, zo niet dan volgt dat via wetgeving. De rijksoverheid stelt in het NSP duidelijke streefdoelen voor de landbouw vast zodat iedereen weet waar we heen bewegen.

- Ter ondersteuning van de transitie wordt een plan opgesteld voor inzet van alle mogelijke heffingen en fiscale steun etc. dat er toe moet leiden dat duurzaam geproduceerd voedsel ten alle tijden betere markttoegang en lagere prijsstelling heeft t.o.v. niet duurzaam geproduceerd voedsel. Alle in de programma's van PvdA en GroenLinks voorgestelde maatregelen zoals heffing op kunstmest, pesticiden en geïmporteerd veevoer maar bovenal een CO2 heffing zijn dan onontkoombaar.

Korte toelichting:

De financiële klem waarin veel boeren zitten maakt een overgang naar duurzame landbouw heel moeilijk. Een transitiefonds kan ze daarbij steunen. Dat geld moet ook gericht kunnen worden ingezet om boeren die klimaat en biodiversiteit sterk negatief beïnvloeden uit te kopen.

In 2023 wordt een Nationaal Strategisch Plan (NSP) van kracht -als invulling van het Europese Landbouw Beleid- dat de marges voor verduurzaming van de landbouw voor jaren bepaalt. Dat NSP moet maximaal worden gericht op verduurzaming van de landbouw. Het moet breed door de samenleving worden gedragen.

Het stelsel van belastingen en subsidies is sterk gericht op de fossiele landbouw. Dat moet anders. De zeer lage energiebelasting voor de glastuinbouw moeten we bijvoorbeeld afbouwen. Als we minder kunstmest, minder pesticiden en minder veevoerimport willen dan moeten we die belasten.

Eerlijke klimaatheffing en subsidie – De weg naar de energietransitie

Opstellers nota: C. Alofs, K. van Gelder, M. de Groot, Y. Krozer, O. Menger, H. Nap, S. Rijploeg

Wat staat er in de verkiezingsprogramma's, overeenkomsten en verschillen:

CO2 heffing is wel een onderwerp bij linksere partijen, maar rechts begint al te praten over kerncentrales...

GroenLinks spreekt over een klimaatfonds, feitelijk bestaat dit al, alleen de manier van belasting heffen is zeer rechts, belastinggeld (5-6 miljard/jaar) stroomt namelijk van de burger naar bedrijven die te weinig CO2-belasting betalen, als SDE subsidie.

Voorstel in zijn kern:

- 1 Scherp de CO₂-heffing aan tot een vlakke heffing van 50 euro/ton zonder vrijstellingen en reduceer tegelijk de tarieven van de energiebelasting.
- 2 Dring er bij de EU op aan dat de ETS sneller en intensiever wordt verscherpt en dat tegelijk een CO₂-heffing aan de buitengrenzen wordt ingevoerd.

De CO₂-heffing moet richting 2050 als het goed is afnemen naar 0 en de energiebelasting zal een continue bron van inkomsten blijven voor de overheid en een stuurinstrument om burgers zuinig met (ook duurzame) energie om te springen.

Korte toelichting:

Het huidige energiebelastingstelsel zorgt ervoor dat burgers eigenlijk te veel energiebelasting betalen en bedrijven te weinig. Gezinnen met lage inkomens in huurwoningen komen zelfs onder druk te staan door deze hoge belasting. Burgers betalen ongeveer 200 euro per ton CO₂, bedrijven tussen de 20 en 40 euro per ton, afhankelijk van het ETS-stelsel voor hun bedrijfstak.

Wat zegt de doorrekening:

Jaarlijks wordt al 15 miljard euro opgehaald aan energie belasting en accijns, gemiddeld dus 90 euro/tn CO₂. Ongeveer de helft van deze 15 miljard vloeit terug naar SDE/TSE subsidie, maar gaat grotendeels naar partijen die eigenlijk belasting zouden moeten betalen in plaats van hun handje op te houden voor duurzaamheids-subsidie. Een eerlijk belasting/heffing stelsel vergroot draagvlak en brengt geld daar waar het nodig is.

Appendix: er is [hier](#) een uitgebreid achtergronddocument beschikbaar.

Rechtvaardig verduurzamen woningvoorraad

Opstellers: Sjoerd Brouns, Maarten de Groot, Bas Roels, Taeke Boersma

Wat er in het PvdA verkiezingsprogramma staat:

Paragraaf 5.2

- **Corporaties lopen voorop bij de verduurzaming van huizen.** Corporaties die veel investeren in verduurzaming worden daartoe fiscaal gestimuleerd. Het aardgasvrij maken van sociale huurwoningen verloopt voor de bewoner woonlastenneutraal. Om dat mogelijk te maken mogen corporaties hun verhuurdersheffing inzetten voor verduurzaming.
- **Overheid steunt bij verduurzaming.** Huishoudens die hun huizen niet zelf kunnen verduurzamen worden daarvoor niet gestraft, maar geholpen. De overheid neemt de leidende rol in de financiering en uitvoering van de verduurzaming. Niet alleen individuele bewoners, ook burens, straten, VvE's, buurten en wijken, corporaties en coöperaties, en andere collectieven krijgen hulp om de juiste oplossing voor hun huizen te vinden. Bijvoorbeeld door een ontzorgloket dat ondersteunt bij het isoleren en verduurzamen van hun woning.
- **Heffing op de lozing van restwarmte.** De industrie zet haar restwarmte zoveel mogelijk in voor warmtenetten. Het beprijzen van verspilling van restwarmte stimuleert een nuttige aanwending van warmte.

Paragraaf 4.1

- **Afschaffen verhuurderheffing.** De verhuurderheffing is een belasting op betaalbare huurwoningen van 2 miljard euro per jaar. Deze belasting zorgt ervoor dat er minder wordt gebouwd en geïnvesteerd in woningen die nu keihard nodig zijn. De verhuurderheffing willen we daarom afschaffen voor woningcorporaties die investeren in nieuwbouw, verduurzaming en betaalbare huren. We zonderen woningcorporaties uit van de winstbelasting en de ATAD-richtlijn. Daardoor kunnen jaarlijks duizenden betaalbare woningen worden gebouwd.

Wat er in het GroenLinks verkiezingsprogramma staat:

In "Een groene economie voor iedereen"

- (3) Voor eigenaren van huizen en andere gebouwen maken we het aantrekkelijker om te isoleren, ventileren en een warmtepomp aan te schaffen, onder andere met subsidies en goedkope leningen. Er komt een gunstige regeling voor groene daken en gevels en voor voorzieningen die regenwater opvangen. We zorgen ervoor dat betrouwbare en praktische informatie over energieneutraal en klimaatbestendig (ver)bouwen breed beschikbaar is.
- (4) Eigenaren van huurwoningen verplichten we om te investeren in de energieprestaties van hun woningen. De rekening van het klimaatneutraal maken van sociale huurwoningen mag niet terecht komen bij huurders. Alle nieuwbouw van woningen is gasloos, energieneutraal en bevat standaard natuurvoorzieningen, zoals nestkasten voor vogels. Vanaf de ontwerpfase worden architecten, installateurs en deskundigen betrokken om klimaatbestendig te bouwen. We stellen normen voor het gebruik van circulaire bouwmaterialen, zoals gerecycled beton, hout en herbruikbare bakstenen.
- (5) Gemeenten werken samen met bewoners en bedrijven aan het aardgasvrij maken van wijken. Ze krijgen hiervoor meer financiële en juridische mogelijkheden. We zetten in op elektriciteit, aardwarmte (geothermie) en warmte uit water (aquathermie) als duurzame bronnen voor de verwarming van gebouwen en industrie. Aanvullend kan restwarmte uit de industrie worden gebruikt om huizen te verwarmen, maar dit mag nooit verduurzaming van de industrie in de weg staan. Waar nodig regelen we financiële compensatie voor mensen die met hun wijk overstappen op alternatieven voor gas. We zorgen voor een gelijk (financieel) speelveld voor collectieve warmteoplossingen.

In “Van Woningmarkt naar Volkshuisvesting”

Via het volkshuisvestingsfonds zorgen wij voor de bouw van 1 miljoen nieuwe woningen voor 2030. Minstens 40 procent van die nieuwbouw is sociale huur. We schaffen de verhuurderheffing af. De vrijgekomen middelen investeren woningcorporaties volledig in de bouw en het beheer van voldoende betaalbare woningen, het verlagen en bevriezen van te hoge huren, de leefbaarheid van wijken en de verduurzaming van woningen.....

Voorstel in zijn kern:

1. Bij verduurzaming van bestaande woningen kunnen de **woonlasten** alleen stijgen voor individuele huishoudens met voldoende draagkracht; anderen worden financieel gecompenseerd.
2. Het **warmtefonds** wordt veel toegankelijker.
3. De vrijkomende gelden van de **opgeheven verhuurdersheffing** dienen de woningcorporaties te gebruiken voor nieuwbouw, verduurzaming en betaalbare huren.
4. Bij het afscheid van aardgas wordt bij voorkeur gekozen voor een **publieke collectieve warmtevoorziening**.
5. Verplichting voor verhuurders om te investeren in energiebesparende maatregelen.

Uitwerking en toelichting:

Algemeen

De verduurzaming van de woningvoorraad is weliswaar slechts één element van het klimaatbeleid, maar wel het element dat alle woningeigenaren en bewoners raakt. De politiek moet zich tot het uiterste inspannen om verduurzaming van de woningvoorraad tot een succes te maken teneinde steun te verwerven voor het hele klimaatbeleid: snel, efficiënt en lage kosten voor de burgers.

Ad 1 Woonlasten niet omhoog bij verduurzaming

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de verduurzaming “woonlasten neutraal” moet plaatsvinden. Dat wordt doorgaans vertaald in lastenneutraal voor de “gemiddelde” woning, wat er op neerkomt dat de lasten weliswaar bij de helft van de woningen omlaag gaat, maar bij de andere helft omhoog. Het principe van “woonlastenneutraal” werkt niet goed, zoals ook geconcludeerd wordt in “*Bestemming Parijs wegwijzer klimaatkeuzes 2030 & 2050*”. Het is beter om dit principe te vervangen door het principe “betaalbaar”, waarbij de woonlasten alleen stijgen voor de individuele huishoudens met voldoende draagkracht en anderen financieel gecompenseerd worden voor verduurzamingskosten.

Ad 2 Warmtefonds veel toegankelijker

Om het verduurzamen van de woning voor iedereen betaalbaar te maken wordt het bestaande Warmtefonds omgevormd in overeenkomst met het voorstel van Milieudefensie:

- Geen maximum te lenen bedrag voor verduurzaming van de woning
- Looptijd lening 30 jaar
- Rente 0%
- Kwijtschelding mogelijk voor lage inkomens
- Geen eisen aan kredietwaardigheid particuliere woningeigenaar
-

In principe wordt de lening uit het fonds afbetaald met de besparing op de oude energierekening. Mocht na 30 jaar op deze manier niet de gehele lening zijn terugbetaald, volgt dus kwijtschelding van het restant voor de lage inkomensgroepen. Zo wordt het Warmtefonds veel toegankelijker en

aantrekkelijker, ook voor woningeigenaren met lage inkomens, die in feite kosteloos kunnen verduurzamen en verhuurders.

Het Warmtefonds kan gebruikt worden voor isoleren van bestaande woningen tot de aangepast BENG-norm en voor aardgasloze warmtevoorziening.

Ad 3 Woningcorporaties

De verhuurderheffing wordt afgeschaft voor woningcorporaties die investeren in nieuwbouw, verduurzaming en betaalbare huren, zodat ze jaarlijks niet alleen 40.000 nieuwe sociale huurwoningen kunnen bouwen, maar ook 70.000¹ bestaande woningen zodanig te isoleren dat ze voldoen aan de aangepaste BENG-norm (NTA 8800) en daarmee geschikt zijn voor Lage Temperatuur verwarming.

Ad 4 Collectieve warmtevoorziening

Bij het afscheid van aardgas In een wijk of buurt kan gekozen worden tussen een collectieve warmtevoorziening (warmtenet) of individuele warmtevoorzieningen. In een buurt met lage woningdichtheid kan het beste gekozen worden voor individuele warmtevoorzieningen waarbij iedere woning zijn eigen cv-ketel heeft op groen gas (met bestaand gasnet) of zijn eigen warmtepomp, die warmte onttrekt uit lucht of grondwater.

In een buurt met voldoende bebouwingsdichtheid moet echter gekozen worden voor een publieke collectieve warmtevoorziening, ook als de “nationale kosten” enige tientallen procenten hoger zijn dan bij individuele warmtevoorzieningen. Het rijk moet dat financieel mogelijk maken. Voor die keuze zijn twee redenen:

- Een collectieve warmtevoorziening is veelal het meest duurzaam, zeker op de lange duur. Immers, alleen met een warmtenet kan zomerwarmte worden opgeslagen, kan restwarmte gebruikt worden en kunnen piekbelastingen van het elektriciteitsnet beperkt worden.
- Niet iedereen in een buurt is in staat zijn eigen individuele warmtevoorziening te organiseren en betalen.

Een warmtenet behoort tot de infrastructuur, net als het elektriciteitsnet, de waterleiding en het riool. Daarom dient een warmtenet van de gemeenschap zijn.

¹ Woningcorporaties hebben thans 2,3 miljoen woningen, waarvan ongeveer 1,4 miljoen geïsoleerd moeten worden. Volgens het Klimaatakkoord moeten ongeveer 150.000 woningen per jaar geïsoleerd worden. Als de woningcorporaties daarvan bijna de helft voor hun rekening nemen, zijn al hun woningen in 20 jaar geïsoleerd.

Naar een klimaataanpak gestoeld op (investerings in) brede welvaart en internationale solidariteit

Opstellers nota: Mayte Beekman, Koen van der Gaast, Rosanne Rootert

Wat staat er in de verkiezingsprogramma's, overeenkomsten en verschillen:

Klimaatnoodtoestand, klimaatministerie. GroenLinks noemt ze expliciet (p.6), PvdA niet.

Klimaattoets. De PvdA wil een Klimaattoets (p.54) ontwikkelen waarmee bij alle nieuwe wetgeving de effecten op het klimaat worden bekeken. GroenLinks heeft geen aparte Klimaattoets benoemd in het programma.

Klimaatfonds. GroenLinks heeft expliciet een klimaatfonds opgenomen van 60 miljard euro (p.11). PvdA stelt daar een coronareddingsfonds tegenover voor *'noodzakelijke investeringen om zoveel mogelijk banen te redden en de economie eerlijker en duurzamer te maken.'* Daarnaast wordt nog een aantal investeringsfondsen genoemd; het investeringsfonds voor Leefbaarheid en Bouw (p.42), herstellfonds Groningen voor wijkvernieuwing en leefbaarheid (p.48) en het transitiefonds landbouw (p.56).

Burgerberaad. GroenLinks heeft een nationaal Klimaatburgerberaad van gelote burgers in het programma opgenomen (p.15). PvdA heeft geen (vorm van) burgerberaad opgenomen in het programma.

Brede welvaart. PvdA en GroenLinks hebben brede welvaart expliciet opgenomen in het programma. PvdA stelt: *'Brede welvaart is ons kompas, we staren ons niet blind op BBP-groei.'* (p.97). GroenLinks stelt ook brede welvaart en niet economische groei centraal in de economie (p.10).

Klimaatrechtvaardigheid en internationale solidariteit. GroenLinks heeft een uitgebreide passage over klimaatrechtvaardigheid (p.101). Bij de PvdA wordt de term klimaatrechtvaardigheid niet letterlijk gebruikt. Toch wordt ook bij PvdA een rechtvaardig klimaatbeleid nagestreefd (o.a. in paragraaf 9.5 vanaf p. 97 over eerlijk handelsbeleid).¹

(Inter)nationale doelstellingen. PvdA wil in 2050 CO₂-neutraal zijn. GL in 2045. PvdA wil in 2030 55% minder uitstoot, GL wil dan 60% minder. Om de klimaatdoelen te bereiken staan in beide programma's maatregelen die het verbruik van fossiele brandstoffen verminderen en daarmee een fossiele lock-in kunnen voorkomen: e.g. stoppen met subsidies op fossiele brandstoffen (p.54 PvdA, p. 18 GL), een verbod op fossiele reclame (p.54 PvdA, p. 17 GL) en het verplicht divesteren uit vervuilende activiteiten voor pensioenfondsen en banken (p. 16 PvdA, p.13 GL).

Voorstel in zijn kern:

We stellen een domeinoverstijgende klimaataanpak voor die de aanpak van klimaatproblematiek met een sociale investeringsagenda combineert. Dit behelst het uitroepen van de Klimaatnoodtoestand (KNT), het oprichten van een Ministerie van Klimaat (MVK) een Klimaat Burgerberaad (KB), een Klimaat Fonds (KF), een Klimaattoets (KT) en maatregelen die een fossiele lock-in voorkomen, zoals stoppen met fossiele subsidies, fossiele reclames en fossiele investeringen door pensioenfondsen en banken. Bij deze domein overstijgende klimaataanpak zal een CO₂-uitstoot in lijn met 1,5 graden, een brede welvaart en internationale solidariteit leidend zijn in plaats van economische groei.

Korte toelichting:

Klimaatnoodtoestand, klimaatministerie, klimaattoets. We roepen de Klimaat Noodtoestand (KNT) uit om een landelijke, domeinoverstijgende sturing van het klimaatprobleem mogelijk te maken.³ We richten een Ministerie van Klimaat (MVK) op die onder andere deze sturing zal verzorgen. Daarnaast voeren we een Klimaattoets (KT) in om wetgeving te toetsen aan het klimaat.

Klimaatburgerberaad. Ook wordt een Klimaat Burgerberaad (KB) ingesteld waarin een zo representatief mogelijke afspiegeling van de samenleving (regio, etniciteit, inkomensniveau etc) wordt nagestreefd. Dit burgerberaad doet voorstellen voor klimaatbeleid gebaseerd op input van wetenschappers, experts en belanghebbenden.⁴

Klimaatfonds. We richten een grootschalig klimaatfonds (KF) op dat sociale doelen met klimaatdoelen combineert. De investeringen in het klimaatfonds zal niet worden gefinancierd met bezuinigingen of hogere lasten maar door de staatsschuld te laten oplopen.⁵ Met het klimaatfonds kan onder andere een betaald omscholingsprogramma richting groene banen worden gecreëerd.⁶ Daarnaast zal het gebruikt kunnen worden om te investeren op lokaal en regionaal niveau om klimaatmitigatie en adaptatie mee te bekostigen. Ook zullen de opgaves per regio (e.g. het aardbeving herstel in Groningen, inkrimpen van de veestapel in Gelderland en Brabant) in kaart worden gebracht en zal er maatwerk worden verricht.⁷

Brede welvaart. In deze domeinoverstijgende aanpak staat centraal dat er niet gestuurd zal worden op economische groei, maar op brede welvaart voor mens en planeet. Dit past bij veel beleidsvoorstellen die al in programma's staan (e.g. basisbanen, circulaire economie, uitfaseren fossiele industrie). Het geeft ook een concrete, lange-termijn visie neer waar nieuwe voorstellen aan getoetst kunnen worden.⁸

Internationale solidariteit. Daarnaast is internationale solidariteit leidend. We erkennen de gevolgen van ons koloniale verleden en we tonen als rijk land de verantwoordelijkheid en solidariteit richting het globale zuiden. We steunen financieel de benodigde maatregelen tegen klimaatverandering aldaar, onder meer in Caribisch Nederland en de autonome landen.

(Inter)nationale doelstellingen. Er wordt zo veel mogelijk de aansluiting gezocht bij internationale samenwerking (e.g. European Green New Deal) en internationale klimaatdoelstellingen. We willen dat de CO₂-uitstoot in lijn blijft met 1,5 graad. Dit betekent minimaal 60% minder uitstoot in 2030 en CO₂-neutraal zijn in 2045, maar uitgangspunt blijft de 1,5 graad, dus dit kan ook hogere CO₂-doelen op eerdere data betekenen als de wetenschap dit aangeeft. Om de klimaatdoelen te halen, sturen we ook op maatregelen die **het verbruik van fossiele brandstoffen verminderen, een eerlijk speelveld creëren, leiden tot 'social tipping points' en daarmee een fossiele lock-in voorkomen** zoals: het stoppen van subsidies voor fossiele brandstoffen, het verbod op fossiele reclame en de verplichting aan pensioenen en banken om te divesteren uit vervuilende activiteiten.

Appendix:

¹ Onderwerpen die met klimaatrechtvaardigheid samenhangen en in beide programma's voorkomen. Nationaal: de vervuiler laten betalen, rijkere mensen meer zelf laten betalen voor verduurzaming dan de mensen met minder geld (die vaak ook minder aan vervuiling bijdragen), groene banen creëren (omscholing van mensen die nu in de fossiele industrie werken staat in geen van beide programma's), steun voor schade Groningen (GroenLinks benoemt repareren en versterken woningen, p. 16, PvdA heeft een zeer uitgebreid herstelplan, p. 49). Internationaal: we betalen eerlijk mee aan klimaatsteun voor het Zuiden. Zowel in programma GroenLinks als PvdA staat dat die klimaatsteun niet in het budget van ontwikkelingssamenwerking van 0,7 BNP valt (GL: p. 101, PvdA: p. 97/98). PvdA benoemt nog specifiek de gevolgen van klimaatverandering in Caribisch Nederland en de autonome landen en de steun die wij daar moeten bieden (p. 78). GroenLinks noemt nog de hulp aan Curaçao bij het sluiten van de Isla-raffinaderij (p.16).

² De doelstelling van 60 procent CO2-reductie staat ook in de gezamenlijke oproep van de jongerenafdelingen van Partij van de Arbeid (Jonge Socialisten), GroenLinks (DWARS) en D66 (de Jonge Democraten), over welke punten sowieso in een eventueel regeerakkoord moeten komen. <https://dwars.org/jongerenpartijen-pvda-d66-en-groenlinks-maak-je-in-de-formatie-samen-hard-voor-de-toekomstige-generaties/>:

'De komende kabinetsperiode is cruciaal voor het oplossen van de klimaatcrisis en het nalaten van een leefbare planeet. In het regeerakkoord moet volgens hen dan ook een minimale CO2-reductie van 60% in 2030 worden opgenomen. Hierbij is het belangrijk dat de rekening niet terecht komt bij de toekomstige generaties.'

³ Jesse Klaver van GroenLinks wil een vergelijkbare crisisstructuur als er nu al bestaat rond de bestrijding van de coronacrisis. <https://www.groenlinks.nl/nieuws/klaver-nederland-moet-klimaatnoodtoestand-uitroepen-behandel-klimaatcrisis-net-als>

⁴ Dit om te voorkomen dat alleen de heersende belangen en belangengroepen inspraak hebben en waar vanuit de wetenschap kritiek op geleverd is. Zie ook: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/het-klimaatakkoord-wordt-gesaboteerd-zegt-oud-kroonlid-van-de-ser-stop-met-polderen-je-laat-de-kalkoen-toch-ook-niet-meebeslissen-over-het-kerstdiner~bbb18de7/> en <https://www.trouw.nl/nieuws/groene-elites-zijn-niet-het-probleem-maar-politici-die-met-hun-rug-naar-het-klimaatvraagstuk-staan~b7925a66/>

In Frankrijk is er al een burgerberaad gehouden. Ook al is er wat kritiek geweest op de manier waarop en de vorm, toch is het interessant om te zien dat 150 burgers 149 aanbevelingen voor het klimaatbeleid hebben gedaan, waarvan 98% door de regering is overgenomen. Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/07/03/laat-burgers-politici-helpen-organiseer-een-burgerberaad-a4004913>

⁵ Meerdere economen benadrukken de huidige gunstige uitgangspositie om de staatsschuld te laten oplopen, o.a. Irene van Stavereen <https://www.trouw.nl/economie/de-vrekkige-vier-begingen-een-enorme-economische-blunder-met-hun-metafoor-van-het-huishoudboekje~b7cae043/>, Coen Teulings, <https://www.coenteulings.com/wp-content/uploads/2020/07/Staatsschuld-NRC1.pdf>, en Dirk Bezemer <https://wbs.nl/publicaties/van-sgp-naar-mmt-europa-na-het-stabiliteits-en-groeiact>.

⁶ Past uitstekend in het basisbanen plan in het regeerakkoord van de PvdA. Er zijn grote infrastructurele opgaves nodig om zowel voor klimaatmitigatie als adaptatie Nederland om te vormen (e.g. installatie zonnepanelen, windmolens, laadpalen, etc.,) en dit verschaft ook de benodigde werkgelegenheid om ons uit de coronacrisis te investeren. Dit maakt ook dat onderwijs en omscholing onderdeel is van deze investeringsagenda.

⁷ Gemeente wordt expliciet in het programma van de PvdA genoemd als begunstigde van het coronareddingsfonds. De gemeente kan geen begrotingstekorten laten oplopen zoals de nationale regering, en is voor zijn inkomsten afhankelijk voor het gemeentefonds dat op basis van het aantal inwoners wordt vastgesteld en niet door de maatschappelijke opgaven (zoals de klimaatcrisis).

⁸ Zo komt bijvoorbeeld het vergroenen van de bebouwde omgeving wel in aanmerking, waar een eenzijdige focus op economische groei de prioriteit hiervoor lager zou kunnen liggen. Zie ook: <https://www.groene.nl/artikel/spenderen-om-te-recoveren>

Dit sluit ook aan bij andere ontwikkelingen, zoals de Monitor Brede Welvaart die het CBS jaarlijks doet en de conclusies van de Tijdelijke Kamercommissie Breed Welvaartsbegrip. Zie ook: <https://www.tweedekamer.nl/nieuws/kamernieuws/debat-over-breed-welvaartsbegrip> en <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2020/21/monitor-brede-welvaart-de-sustainable-development-goals-2020>